

stručni rad

UDC 929 Radić J.
58:504

DR. FRA JURE RADIĆ - BOTANIČAR, MALAKOLOG I EKOLOG (1920-1990)

Jakov DULČIĆ & Ante ŠIMUNOVIĆ

Institut za oceanografiju i ribarstvo, HR-21000 Split, P.P. 500

SAŽETAK

Dr. fra Jure Radić je bio svjetski priznati stručnjak iz područja malakologije, botanike i ekologije. Osnivač je makarskog Malakološkog muzeja po kojemu je ostao zabilježen u svjetskoj literaturi, znanstvene publikacije "Acta Biokovica", Instituta "Planina i more", botaničkog vrtu u Kotišini, izdavač ogromnog broja samostalnih znanstvenih radova i članaka. Fra Jure Radić je otkrio neke nove endemične vrste biljka iz roda *Centaurea* i *Allium*. Kao aktivan član planinarskog društva "Biokovo", svesrdno se je zalagao za očuvanje sklada prirode Makarskog primorja.

Ključne riječi: Jure Radić, prirodopis, Dalmacija, Jadransko more

DR. FRA JURE RADIĆ - BOTANICO, MALACOLOGO ED ECOLOGO (1920-1990)

SINTESI

Gli autori presentano la biografia ed il lavoro del dr. fra Jure Radić, scienziato croato, nell'ottantesimo anniversario della sua nascita e decimo della morte. Fra Jure Radić era un sacerdote che nutriva un grande amore per le persone e la natura. Il suo lavoro scientifico amatoriale diede i migliori risultati nella ricerca botanica e malacologica, campi in cui lui scoprì e descrisse alcune specie endemiche del genere *Centaurea* ed *Allium*. Fra Jure Radić, inoltre, registrò e descrisse la distribuzione del gasteropode *Mitra zonata* nel mare Adriatico, fondò l'Istituto "Montagna e mare", registrò il giornale "Acta Biokovica", il Museo Malacologico a Makarska nonché il Giardino Botanico sul monte Biokovo.

Parole chiave: Jure Radić, scienze naturali, Dalmazia, Mare Adriatico

UVOD

Dvadesetpetog srpnja 1990. godine umro je u splitskom KBC "Firule" u 70. godini života dr. fra Jure Radić (Sl. 1), profesor na Visokoj franjevačkoj bogosloviji u Makarskoj. Glas najpoznatijeg svećenika splitske Franjevačke provincije u domovini i u svijetu stekao je kao liturgist i prirodoslovac. Bio je svjetski priznati stručnjak iz područja malakologije, botanike i ekologije, osnivač je makarskog Malakološkog muzeja po kojemu je ostao zabilježen u svjetskoj literaturi, znanstvene publikacije "Acta Biokovica", Instituta "Planina i more", botaničkog vrtu u Kotišini, izdavač ogromnog broja samostalnih znanstvenih radova i članaka. Pun životne energije,

aktivan je član planinarskog društva "Biokovo", svesrdno se zalaže za očuvanje sklada prirode Makarskog primorja. Umro je na dan svetoga Jakova, zaštitnika školjki.

ŽIVOTOPIS

Dr. fra Jure Radić rođen 29. studenog 1920. godine u Baškoj Vodi, kao prvo dijete Jure Radića i Milke rođene Granić, na razmeđu Biokova i mora, cijelim svojim bićem do svog posljednjeg ostaje vezan za taj kraj. Kršten je u crkvi sv. Nikole i dobio ime Ante. Stradanje oca Jure u brodolomu parobroda "Daksa" u Biskajskom zaljevu određuje njegov put u samostan, a kada je

Sl./Fig. 1: Dr. Fra Jure Radić.

stupio u franjevački red, uzima očevo ime. Završivši klasičnu gimnaziju, a ujedno i dva razreda filozofije, maturirao je u Sinju 28. lipnja 1940. godine. Zatim dolazi u Makarsku i 15. rujna 1940. godine upisuje se na Franjevačkoj visokoj bogosloviji. Završivši teologiju, fra Jure je i dalje nastavio studirati da se što bolje usavrši u poznavanju teologije. Stoga je u Zagrebu na Bogoslovskom fakultetu nastavio postdiplomski studij te 1957. godine doktorirao. Neprestano je pratio sva suvremena teološka zbivanja, posebno na liturgijskom području. Aktivno je sudjelovao kao predavač na raznim skupovima. Pisao je u tadanjim rijetkim listovima. Od djetinjstva je bio sklon prirodoslovlju. Osim u gimnaziji stalno se bavio amaterskim istraživanjem bilja i njegovim sakupljanjem. Nije nikada pohađao prirodoslovni fakultet, već prirodno nadaren sklonošću nadomjestio je to čitanjem, proučavanjem raznih djela i druženjem s vrsnim prirodoslovcima. Fra Jure je proživio svoj životni vijek najviše kao profesor (40 godina), od toga na Bogosloviji 35 (70 semestara); bio je rektor Bogoslovije 13 godina (1961-1973). Fra Jure Radić je bio dobitnik nagrade ZAVNOH-a, Ordena zasluga za narod sa srebrnim vijencem, i nagrade općine Makarske. Fra Jure

Radić je bio poseban i jedinstven čovjek. Ako bismo analizirali ove pojmove onda bismo ih morali sažeti sve u jedan, kako je napisala jedna djevojčica u školskoj zadaći, na pitanje: "Koji je smisao života na Zemlji?" Odgovorila je: "Biti čovjek, znači biti malo sunce za sve ljude. Da svatko gdje god se nađeš, svima oko tebe bude ljepše i toplije. Zato što ti živiš!" Bio je čovjek neobično široka pogleda, obdaren bistrinom duha, veoma originalan u govoru i rasuđivanju i ponašanju. U punini svoje filozofske misli kao 70 godišnjak napisao je cilj svih svojih napora: "sve sam to činio da se korak po korak približimo beskrajnoj i neshvatljivoj stvarnosti koju s različitih gledišta pokušavamo nazvati različitim imenima (ne atributivno nego substantivno): Logos, Razum, Red, Zakonitost, Život, Uzrok, Sila, Moć, Ostvarenje sklada, Trajnost, Vječnost, Besmrtnost". I dok se njegov fizički bitak u prevelikoj čežnji na neki način gušio, da upozna i što dublje zađe u dubine Božjeg djela i njegove njemu tako zorne prisutnosti na otisku svega stvorenoga u mikrokozmosu i makrokozmosu, njaednom je klonuo prešavši granicu ovozemnog života. Fra Jure Radić je umro 25. srpnja 1990. godine na svetkovinu sv. Jakova, svoga zaštitnika.

Dr. FRA JURE RADIĆ KAO PRIRODOSLOVAC

Svoje znanje iz prirodoslovlja stekao je fra Jure marljivim proučavanjem brojne literature koju je imao uvijek u izobilju u svojoj biblioteci, a jednako tako

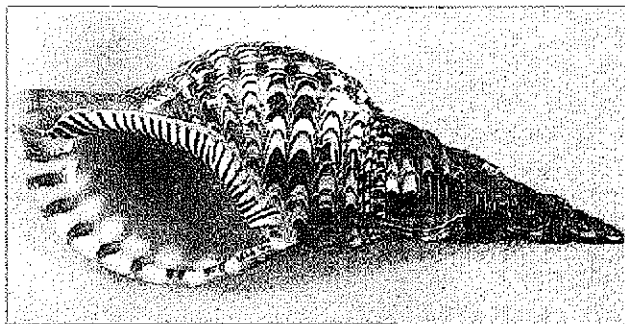

Sl. 2: Naslovna stranica knjige Dr. Fra Jure Radića - "Blago mora".

Fig. 2: Title page of the book "The Riches of the Sea" by Dr. Fra Jure Radić.

pokloni su stizali bilo u knjigama, bilo u brošurama, ili u znanstvenim časopisima iz zemlje i inozemstva. Ipak za uspjeh u istraživanju i prezentiranju najviše fra Jure zahvaljuje druženju sa znanstvenicima istraživačima od kojih je mnogo primio i stalno bio s njima u kontaktu. Imao je dar posebnoga zapažanja i lako bi uočio nešto što drugima nakon dugog truda uspijeva. Tako na primjer kada je bio simpozij o Visijanju u Šibeniku 1979. godine na kome je prezentirano Vizijanijevo djelo: "Ogled dalmatinskog bilja", a preveo ga fra Jure i izdao. Fra Jure Radić je prezentirao svoj rad o centaureama (rod *Centaurea*) i dokazao, da je otkrio neke nove vrste. Također je proučavao rodove *Quercus* i *Pistacia*. Fra Jure piše: "Morske dubine kriju u sebi mnoga čudovišta i ljepote. Najljepši oblici i najfantastičnije boje pripadaju bez sumnje veličanstvenim tvorevinama nerazumnih i nesvjesnih graditelja-morskih puževa i školjakaša." Napisao je knjigu: "Blago mora, čarobni svijet školjaka" (Makarska, 1970; formata 21.5 x 20.7 cm, tvrdo ukoričena) koja ima 116 stranica teksta i sadržaj, mnogo slika i crteža u crno bijeloj tehnici, a šest fotografija školjaka u boji (Sl. 2). Druga knjiga fra Jure Radića nosi naslov: "Lice mora" (Makarska, 1991; formata 20 x 14 cm) i ima 94 stranice i donosi 35 slika školjaka u boji, a ispod je natpis imena školjke te kratki opis na četiri svjetska jezika. Onim što je priredio preko pisanog teksta i datih fotografija, živopisnih oblika i boja kućica-skoljaka, zanimljivost morske malakofaune, prikazao je na njemu svojstven način. Tako je znakovito svoj opus dovršio djelom "Lice mora", mora s kojim je svakodnevno intenzivno i zanosno živio, otkrivajući, proučavajući i poučavajući nas kako preko onog što se vidi spoznati ono što se ne vidi. Treća njegova knjiga nosi naslov: "Bilje Biokova" (Makarska, 1976; formata 14.5 x 21 cm) koja ima 237 stranica, 64 fotografije i 113 crteža. U njoj je opisao 1275 vrsta i podvrsta biljaka. U predgovoru je među ostalima navedeno i 11 imena svih biokovskih endema. Dr fra Jure Radić je bio osnivač, glavni urednik i suradnik znanstveno-stručnog časopisa "Acta Biokovica" (godišnjak, Makarska, 1981-1989) u kojem su se uglavnom sakupljali znanstveni radovi vezani uz planinu Biokovo i makarsko područje. Fra Jurini radovi u "Acta Biokovica": 1. "Biokovske endemične centaureje", 2. "Hrastovi biokovskog područja", 3. "Biokovski živi fosil vapnojed i prodornik", 4. "Vjetrovce biokovskog područja", 5. "Slani luk, *Allium salsuginis*, i drugi samonikli lukovi Podbiokovlja". Bio je i osnivač Malakološkog muzeja koji je bio otvoren 30. travnja 1960. godine u konobi starog samostana u Makarskoj. Paralelno sa skupljanjem školjaka organizirao je i skupljanje fosila okamenjenih ostataka mekušaca. U Malakološkoj zbirci živućih vrsta zastupana su sva svjetska mora, a u Paleontološkoj zbirci su pretežno fosili mekušaca što su nekoć živjeli na

području srednje Dalmacije (Sl. 3). Fra Jure je 7. listopada 1979. godine započeo inicijaciju Instituta "Planina i more" koje objašnjava riječima: "Najuočljivije lice biološke nauke u naše dane jest, bez sumnje, ekološko lice. Suvremena biologija promatra život kroz ekološku prizmu abiotičkih i biotičkih faktora. Što se tiče čovjeka, njegov odnos s prirodom proučava bezbroj različitih znanosti, a odnos ljudi jednih prema drugima prvenstveno sociologija. Principi suvremene sociologije prodrli su i u crkveno područje. No, nije mi poznato da se osnovne principe ekologije organizirano i znanstveno primjenjuje na sakralno područje, premda su ih kroz svu povijest kršćanstva crkvene ustanove u praksi bolje ostvarivale nego profane. Skromni pokušaj da bi se ta praznina počela popunjavati jest formiranje Instituta "Planina i more". Biokovski Botanički vrt Kotišina osnovan je Odlukom skupštine općine Makarska 2. listopada 1984. godine prema zaključcima I. i II. "Znanstvenog skupa o prirodi Biokovskog područja", a po ideji i zamisli fra Jure Radića. Ovaj botanički vrt je vrt biljnoga svijeta užeg i šireg prostora planinskog masiva Biokova i nalazi se u podnožju planine Biokovo, na južnim padinama iznad sela Kotišine na nadmorskoj visini od 350 do 500 m. Osnovna svrha i namjena vrta je upoznavanje, popularizacija i znanstvena istraživanja flore i vegetacije planinskog masiva Biokova. Sastavni je dio posebno zaštićenog objekta prirode "Park prirode Biokovo" i zauzima površinu od 15 hektara (sadrži preko 300 biljnih vrsta). Natpis na litici pred ulazom u botanički vrt glasi: "Očima pameću srcem po onom što se vidi do onoga što se ne vidi" (*Oculis mente corde per visibilia ad invisibilia*) i njegov autor je fra Jure Radić. Premda se od 1959. godine intenzivno bavi školjkašima, nije napustio svoju veliku ljubav planinarenje. U Planinarsko društvo "Biokovo" se učlanio kao član Organizacijskog odbora za obnovu rada samog društva, pa je za zasluge i nagrađen priznanjem Planinarskog saveza Hrvatske.

Sl. 3: Puž *Charonia tritonis* - tritonova truba.

Fig. 3: Triton's horn *Charonia tritonis* - a trumpet shell.

DR. FRA JURE RADIĆ - BOTANIST, MALACOLOGIST AND ECOLOGIST (1920-1990)

Jakov DULČIĆ & Ante ŠIMUNOVIĆ

Institute of Oceanography and Fisheries, HR-21000 Split, P.O.BOX 500

SUMMARY

At the 80th anniversary of birth and the 10th anniversary of death of Dr. Fra Jure Radić, the Croatian natural scientist, the authors present his biography and work. Dr. Fra Jure Radić was a priest with a great love of people and nature. His amateur scientific work was most successful in his botanical and malacological research, the fields in which he discovered and described some endemic species of the genera *Centaurea* and *Allium*. He also recorded and described distribution of the gastropod *Mitra zonata* in the Adriatic Sea. He is the founder of the Institute "Mountain and Sea", the journal "Acta Biokovica", the Malacological Museum in Makarska and the Botanical Gardens in the Biokovo Mountain.

Key words: Jure Radić, natural sciences, Dalmatia, Adriatic Sea

BIBLIOGRAFIJA PRIRODOSLOVNIH RADOVA Dr. fra JURE RADIĆA

- Radić, J. (1969):** Gastropod *Mitra zonata* u Jadranskom moru. *Thalassia Jugoslavica*, 5, 277-282.
- Radić, J. (1976):** Prilog poznavanju flore Biokova. *Acta Botanica Croatica*, 33, 219-222.
- Radić, J. (1977):** Drugi prilog poznavanju flore Biokova. *Acta Botanica Croatica*, 36, 173-175.
- Radić, J. (1978):** Dalmatinski bor, *Pinus dalmatica* Visiani na Biokovu. *Horticultura*, 3, 101-106.
- Radić, J. (1978):** Preteča dalmatinske fitologije Robert Visiani. *Ogled dalmatinskog bilja*, Split, 193-198.
- Radić, J. (1978):** Malakološke zbirke u SFRJ. *Pomorska enciklopedija*, 2, 201 str.
- Radić, J. (1978):** Malakološki muzej u Makarskoj. *Bio-loški vodič kroz muzeje*, Sarajevo, 160-165.
- Radić, J. (1979):** Doprinos fitogeografiji Biokovskog područja. *Acta Botanica Croatica*, 38, 95-103.
- Radić, J. (1979):** Mikroklimatski uvjeti rasprostranjenosti nekih biljaka Biokova. I znanstveni skup o prirodi Biokovskog područja, Makarska rivijera, 17-18.
- Radić, J. (1981):** Biokovske endemične centaureje. *Acta Biokovica*, 1, 71-144.
- Radić, J. (1982):** Ekološki odnosi biljnog pokrova Crnogorskog primorja i Biokovskog područja. *Glasnik Republičkog zavoda za zaštitu prirode*, Titograd, 15, 197-217.
- Radić, J. (1982):** Contribution a la connaissance de la distribution des Mollusque (Molusca) dans les biocoenoses benthiques du littoral de Makarska. *Acta Adriatica*, 23, 175-195.
- Radić, J. (1983):** Hrastovi biokovskog područja. *Acta Biokovica*, II, 1-103.
- Radić, J. (1983):** Doprinos poznavanju rujevine *Cotinus coggyria* Scop. *Zbornik radova povodom jubileja Pavla Fukareka*, Sarajevo, 215-220.
- Radić, J. (1983):** Biokovski endem *Centaurea cuspidata* Visiani. *Zbornik Roberta Visijanija Šibenčanina*, Šibenik, 411-423.
- Radić, J. (1983):** Doprinos R. Vizijanija poznavanju flore Biokova. *Zbornik Roberta Visijanija Šibenčanina*, Šibenik, 137-142.
- Radić, J. & D. Papež (1983):** Studije kromosoma biokovskih endemičkih centaureja. *Acta Biokovica*, II, 1-207.
- Radić, J. (1984):** Doprinos poznavanju dendrohozomofita Biokovskog područja. III kongres ekologa Jugoslavije, Knjiga II, Sarajevo, 423-430.
- Radić, J. (1984):** Biokovski živi fosili vapnojed i podornik. *Acta Biokovica*, III, 3-144.
- Radić, J. (1986):** Mjesto biokovske tršlje u evoluciji i migracijama roda *Pistacea*. VII kongres biologa Jugoslavije, Budva.
- Radić, J. (1987):** Vjetrovice biokovskog područja. *Acta Biokovica*, IV, 73-96.
- Radić, J. (1989):** Slani luk i ostali samonikli lukovi Podbiokovlja. *Acta Biokovica*, V, 5-84.
- Radić, J. (1990):** Biljni svijet biokova. Šume Hrvatske u današnjim ekološkim i gospodarskim uvjetima. *Glasnik za šumarske pokuse*, XXVI, 291-306.
- Radić, J. (1990):** Contribution to the knowledge of reproduction peculiarity of genus *Allium* L. in the Podbiokovlje. *SAZU Razprave*, XXXI(17), 247-269.
- Radić, J. (1991):** Prilog sagledavanju problematike kod nomenklature biljnih vrsta u biblijskim tekstovima. U službi Riječi (Zbornik), 69-77.

LITERATURA

- Radić, N. (1998):** Dr. Fra Jure Radić. Knjižnica Zbornika "Kačić" - Monografije, dokumenti, grada... br. 28. Split-Makarska, 296 pp.